

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

พระสงฆ์เป็นตัวแทนของสถาบันพระพุทธศาสนา นำเอาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาอบรม เผยแพร่ต่อประชาชนเป็นบทบาทสำคัญที่สุดอีกอย่างหนึ่งที่พระสงฆ์ได้อบรมสั่งสอนให้คนรู้จักปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นสุข ดังพุทธพจน์ของพระพุทธองค์ที่ได้ทรงตรัสสั่งสอนพระสงฆ์ให้สำนึกในหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคม ตั้งแต่เริ่มประกาศพระศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” (พระไตรปิฎก เล่มที่ 4, 2525, หน้า 72) “ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้มัวอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลาย ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร แม้เธอทั้งหลายก็จึงเป็นผู้มัวอุปการะมาก แก่พราหมณ์ และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศแบบการครองชีวิตอันประเสริฐ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พราหมณ์ และคฤหบดีเช่นนั้นเถิด ” (พระไตรปิฎก เล่มที่ 25, 2525, หน้า 314) พุทธพจน์ของพระพุทธองค์ที่ได้ทรงตรัสสั่งสอนพระสงฆ์แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาทในการช่วยเหลือและอนุเคราะห์ประชาชน เป็นผู้นำทั้งทางด้านชีวิตและจิตใจมาตั้งแต่พุทธกาล

พระสงฆ์ถือว่าเป็นบุคลากรที่สำคัญของสังคม และได้ทำหน้าที่ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ทุกวันนี้พระสงฆ์ไม่ได้ทำหน้าที่ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังได้ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมในด้านต่างๆ ด้วยซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์จะต้องปรับและเพิ่มบทบาทให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พระสงฆ์ย่อมได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงต้องปรับบทบาทและหน้าที่ ของตนเอง เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อการสงเคราะห์ของพระสงฆ์จะได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และพระพุทธศาสนาจะได้อยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไปถือว่าการช่วยเหลือสังคมด้วย (พระมหาดนอมศักดิ์ สุภิกก์ดี, 2546, หน้า 33)

ปัจจุบันท่ามกลางกระแสสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วการแสดงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อปรับเปลี่ยนให้มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ จากเดิมที่พระสงฆ์มีบทบาทหลักในการอบรม สั่งสอน และเผยแผ่พระธรรมให้แก่ประชาชนดังในพระวินัย พระสงฆ์จำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการเผยแผ่และเพิ่มบทบาทต่อการพัฒนาสังคมให้ทันยุคทันสมัยตามสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระสงฆ์นั้น ต้องให้เป็นไปตามความคาดหวังของพุทธศาสนิกชน ดังนั้นพระสงฆ์จำเป็นจะต้องทราบว่าพุทธศาสนิกชนมีความคาดหวังในบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมอย่างไร พระสงฆ์จึงจะดำเนินบทบาทในการพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระสงฆ์นี้ ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าการแสดงออกซึ่งบทบาทในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์นั้นพุทธศาสนิกชนมีความคาดหวังอย่างไร โดยเฉพาะนิสิต นักศึกษา ที่อยู่ในช่วงวัยแห่งการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง เพื่อก้าวเข้าสู่ความเป็นทรัพยากรมนุษย์อันเป็นกำลังสำคัญของชาติอย่างเต็มตัว ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา ซึ่งสถาบันศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นแหล่งทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและเป็นศูนย์กลางให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน นิสิต นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมหาวิทยาลัยสามารถเป็นตัวแทนของพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี เพราะการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ถ้าเป็นไปตามความคาดหวังของนิสิต นักศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มวัยรุ่นแล้ว จะทำให้วัยรุ่นเกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา วัยรุ่นเป็นกลุ่มบุคคลรุ่นใหม่ที่จะมีโอกาสขึ้นมาแทนบุคคลรุ่นเก่าในการพัฒนาสังคมต่อไป เมื่อวัยรุ่นเกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาแล้ว ย่อมจะเป็นกำลังสำคัญในการช่วยเหลือสนับสนุน และทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง สืบต่อไป

จังหวัดพิษณุโลก เป็นจังหวัดหนึ่งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่างที่มีสถานศึกษาระดับอาชีวศึกษา และระดับอุดมศึกษามากที่สุด ถึง 14 แห่ง คือ สังกัดสำนักงาน สถาบันราชภัฏ 2 แห่ง กรมอาชีวศึกษา 6 แห่ง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 2 แห่ง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตพิษณุโลก 1 แห่ง สถาบันสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 1 แห่ง และสถาบันศึกษาของรัฐสังกัดสภาการศึกษาสงฆ์อีก 1 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา 1 แห่ง (<http://www.phitsanulok.go.th/PP8.html>, สืบค้น เมื่อ วันที่ 20 มิถุนายน 2549) สถานศึกษาเหล่านี้มีนโยบายในการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ นิสิต นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง และนิสิต นักศึกษา ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคอื่นๆ โดยเฉพาะนิสิต นักศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยทั้ง 4 แห่ง จำนวนมาก ล้วนมาจากพื้นฐานครอบครัวและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่หลากหลายแตกต่างกัน ซึ่งก็เป็นสาเหตุหนึ่งในการแสดงความคาดหวังในบทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมที่แตกต่างกันไป หนึ่ง จังหวัดพิษณุโลก

มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่มีพระนิสิต พระนักศึกษา บางส่วนได้ออกไปแสดงบทบาทพัฒนาสังคม ด้วยการเป็นครูสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่าง ๆ

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าจังหวัดพิษณุโลก ให้ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาซึ่งมีพระสงฆ์จากมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นตัวแทนในการแสดงบทบาทต่อการพัฒนาสังคม และจังหวัดพิษณุโลก เป็นจังหวัดหนึ่งในเขตภาคเหนือตอนล่าง ที่มีสถาบันระดับอุดมศึกษา คือ มหาวิทยาลัย อยู่ถึง 4 แห่งด้วยกัน มีนิสิต นักศึกษา ที่กำลังศึกษาอยู่เป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาความคาดหวังในบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมตามทัศนะของนิสิต นักศึกษา ระดับอุดมศึกษา ในจังหวัดพิษณุโลก เพราะการศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาที่ต้องการคนที่จะมาพัฒนาประเทศ สอนให้คนสมบูรณ์ด้วยวิชาการและจิตใจ นิสิต นักศึกษาจึงสามารถที่จะแสดงความคาดหวังด้วยสำนึกที่ดีต่อบทบาทของพระสงฆ์ เพื่อความก้าว หน้าและพัฒนาสังคม ทั้งนี้ความคาดหวังของนิสิต นักศึกษาระดับอุดมศึกษา ในจังหวัดพิษณุโลก จะช่วยทำให้ทราบถึงสภาพการทำงานของพระสงฆ์ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้พระสงฆ์แสดงออกถึงบทบาทที่เป็นผลดีต่อสังคม และพระสงฆ์สามารถนำผลของการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงแก้ไขในการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ให้เกิดประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชน และประเทศชาติมากยิ่งขึ้น

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคาดหวังในบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคม: ตามทัศนะของนิสิต นักศึกษา ระดับอุดมศึกษา ในจังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อเปรียบเทียบความคาดหวังในบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคม: ตามทัศนะของนิสิตนักศึกษา ระดับอุดมศึกษา ในจังหวัดพิษณุโลก ตามตัวแปรด้านเพศ ชั้นปี สาขาวิชา สถานศึกษา สมาชิกชมรมกิจกรรม และสถานที่ตั้งครอบครัว

ความสำคัญของการวิจัย

ผลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศในการจัดถวายเป็นความรู้แก่พระสงฆ์ เป็นข้อมูลที่จะช่วยกระตุ้นให้พระสงฆ์แสดงออกซึ่งบทบาทที่เป็นผลดีต่อสังคม พระสงฆ์ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา สามารถนำไปพัฒนาบทบาทให้สอดคล้องกับความต้องการของพุทธศาสนิกชน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการทูลกระหม่อมบำรุงพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคมต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความคาดหวังในบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคม ตามทัศนะ ของนิสิต นักศึกษา ระดับอุดมศึกษา ในจังหวัดพิษณุโลก โดยกำหนดบทบาทของพระสงฆ์ ออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1.1 บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนา

- 1.1.1 การสอนศีลธรรมใน สถานศึกษาทุกระดับ
- 1.1.2 การเทศน์หรือบรรยายธรรมให้ข้อคิดแก่นักเรียน
- 1.1.3 การอบรมให้ความรู้ด้านพุทธศาสนาและศีลธรรมแก่ประชาชน
- 1.1.4 การเทศน์สั่งสอนประชาชนในทุกวันพระ
- 1.1.5 การแสดงธรรมแก่ประชาชนทางสถานีวิทยุ
- 1.1.6 การแสดงธรรมแก่ประชาชนทางสถานีโทรทัศน์
- 1.1.7 การแนะนำให้ประชาชนเจริญกรรมฐานภาวนาตามความเหมาะสม
- 1.1.8 การจัดให้มีการเข้าค่ายอบรมศีลธรรมและปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนเป็น

ประจำ

- 1.1.9 การเป็นต้นแบบในการประพฤติปฏิบัติที่ดี
- 1.1.10 การพิมพ์หนังสือธรรมเผยแผ่ตามโอกาสต่าง ๆ

1.2 บทบาทด้านประเพณีและพิธีกรรม

- 1.2.1 การเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
- 1.2.2 การมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานรัฐ
- 1.2.3 การให้ความรู้ด้านประเพณีพิธีกรรมแก่ประชาชนผู้มาบำเพ็ญบุญในงานเทศกาลต่าง ๆ
- 1.2.4 การแนะนำให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรม
- 1.2.5 การส่งเสริมให้ประชาชนประกอบศาสนพิธีในวันสำคัญต่าง ๆ
- 1.2.6 การจัดศาสนพิธีในวันสำคัญทางพุทธศาสนาและวันสำคัญต่าง ๆ
- 1.2.7 การไปเจริญพุทธมนต์ตามที่ประชาชนนิมนต์
- 1.2.8 การช่วยเหลือสนับสนุนให้ประชาชนประกอบพิธีกรรมให้เหมาะสมกับประเพณี
- 1.2.9 การประพฤติปฏิบัติกิจของสงฆ์อย่างเคร่งครัด
- 1.2.10 การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบศาสนพิธีของครอบครัว

1.3 บทบาทด้านการบริการชุมชน

- 1.3.1 การมีบทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนเป็นคนดีมีคุณธรรม
- 1.3.2 การมีบทบาทในการประสานระหว่างภาครัฐและเอกชน
- 1.3.3 การมีบทบาทในการสงเคราะห์เด็กกำพร้า คนยากจน หรือคนชรา
- 1.3.4 การสนับสนุนส่งเสริมและให้ทุนการศึกษา แก่เด็กผู้ด้อยโอกาส
- 1.3.5 การช่วยให้คำปรึกษา เกี่ยวกับปัญหาชีวิตแก่ประชาชน
- 1.3.6 การมีบทบาทในการแนะนำช่วยเหลือประชาชนรักษาสุขภาพกายและจิต
- 1.3.7 การสนับสนุนส่งเสริมการสร้างอาชีพสุจริตแก่ประชาชน
- 1.3.8 การมีบทบาทในการหาทุนบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัย
- 1.3.9 การมีบทบาทในการหาทุนเพื่อมาพัฒนาชุมชนให้เจริญ
- 1.3.10 การมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มองค์กร ธนาคารข้าว ธนาคารควาย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ นิสิต นักศึกษาระดับอุดมศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ปีการศึกษา 2549 ในมหาวิทยาลัย ทั้ง 4 แห่ง ในจังหวัดพิษณุโลก จำนวน 39,857 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ นิสิต นักศึกษา จากมหาวิทยาลัย ในจังหวัดพิษณุโลก ทั้ง 4 แห่ง ในปีการศึกษา 2549 ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 490 คน

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ตัวแปรอิสระ คือ สถานภาพของนิสิต นักศึกษา ได้แก่

3.1.1 เพศ

- 1) ชาย
- 2) หญิง

3.1.2 ชั้นปี

- 1) ชั้นปีที่ 1
- 2) ชั้นปีที่ 2
- 3) ชั้นปีที่ 3
- 4) ชั้นปีที่ 4

3.1.3 สาขาวิชา

- 1) วิทยาศาสตร์สุขภาพ
- 2) วิทยาศาสตร์กายภาพ
- 3) สังคมศาสตร์

3.1.4 สถานศึกษาที่นักศึกษา กำลังศึกษาอยู่

- 1) มหาวิทยาลัยนเรศวร
- 2) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์บริการพิษณุโลก
- 3) มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
- 4) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา วิทยาเขตพิษณุโลก

3.1.5 สมาชิกชมรมกิจกรรม

- 1) ชมรมพุทธศาสตร์
- 2) ไม่ใช่ชมรมพุทธศาสตร์

3.1.6 สถานที่ตั้งครอบครัว

- 1) บ้านอยู่ใกล้วัด (รัศมีไม่เกิน 1 กิโลเมตร)
- 2) บ้านอยู่ไกลวัด (รัศมีเกินกว่า 1 กิโลเมตร)

3.2 ตัวแปรตาม คือบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคม ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

3.2.1 บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนา

3.2.2 บทบาทด้านประเพณีและพิธีกรรม

3.2.3 บทบาทด้านการบริการชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความคาดหวัง หมายถึง ความต้องการหรือความปรารถนา ให้พระสงฆ์ปฏิบัติ ของนิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ในจังหวัดพิษณุโลก
2. พระสงฆ์ หมายถึง นักบวชที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาโดยไม่เจาะจงเอารูปใดรูปหนึ่ง
3. บทบาท หมายถึง พฤติกรรมหรือการแสดงออกที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและภาระหน้าที่ ของพระสงฆ์
4. การพัฒนาสังคม หมายถึง การทำประโยชน์ให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
5. บทบาทการพัฒนาสังคม หมายถึง ภาระหน้าที่ของพระสงฆ์ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่
  - 5.1 ด้านการเผยแผ่ศาสนา หมายถึง การสอนศีลธรรมใน สถานศึกษาทุกระดับ การเทศน์หรือบรรยายธรรมให้ข้อคิดแก่นักเรียน การอบรมให้ความรู้ด้านพุทธศาสนาและศีลธรรมแก่ประชาชน การเทศน์สั่งสอนประชาชนในทุกวันพระ การแสดงธรรมแก่ประชาชนทางสถานีวิทยุ การแสดงธรรมแก่ประชาชนทางสถานีโทรทัศน์ การแนะนำให้ประชาชนเจริญกรรมฐานภาวนาตามความเหมาะสม การจัดให้มีการเข้าค่ายอบรมศีลธรรมและปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำ การเป็นต้นแบบในการประพฤติปฏิบัติที่ดี การพิมพ์หนังสือธรรมเผยแผ่ตามโอกาสต่าง ๆ
  - 5.2 ด้านประเพณีและพิธีกรรม หมายถึง การเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานรัฐ การให้ความรู้ด้านประเพณีพิธีกรรมแก่ประชาชนผู้มาบำเพ็ญบุญในงานเทศกาลต่าง ๆ การแนะนำให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรม การส่งเสริมให้ประชาชนประกอบศาสนพิธีในวันสำคัญ

ต่าง ๆ การจัดศาสนพิธีในวันสำคัญทางพุทธศาสนาและวันสำคัญต่าง ๆ การไปเจริญพุทธมนต์ ตามที่ประชาชนนิมนต์ การช่วยเหลือสนับสนุนให้ประชาชนประกอบพิธีกรรมให้เหมาะสมกับ ประเพณี การประพฤติปฏิบัติกิจของสงฆ์อย่างเคร่งครัด การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการ ประกอบศาสนพิธีของครอบครัว

5.3 ด้านการบริการชุมชน การมีบทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนเป็นคนดีมี คุณธรรม การมีบทบาทในการประสานระหว่างภาครัฐและเอกชน การมีบทบาทในการสงเคราะห์ เด็กกำพร้า คนยากจน หรือคนชรา การสนับสนุนส่งเสริมและให้ทุนการศึกษา แก่เด็กผู้ด้อยโอกาส การช่วยให้คำปรึกษา เกี่ยวกับปัญหาชีวิตแก่ประชาชน การมีบทบาทในการแนะนำช่วยเหลือ ประชาชนรักษาสุขภาพกายและจิต การสนับสนุนส่งเสริมการสร้างอาชีพสุจริตแก่ประชาชน การมีบทบาทในการหาทุนบริจาคช่วยผู้ประสบภัย การมีบทบาทในการหาทุนเพื่อมาพัฒนาชุมชน ให้เจริญ การมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มองค์กร ธนาคารข้าว ธนาคารควาย

6. สาขาวิชา หมายถึง สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์กายภาพ สาขาวิชาสังคมศาสตร์

7. สมาชิกชมรมกิจกรรม หมายถึง ชมรมที่นิสิต นักศึกษาเข้าร่วมเป็นสมาชิก แบ่งออกเป็น 2 ได้แก่ สมาชิกชมรมพุทธศาสตร์ และไม่ใช่สมาชิกชมรมพุทธศาสตร์

8. สถานที่ตั้งครอบครัว หมายถึง ระยะห่างระหว่างบ้านของนิสิต นักศึกษากับวัด แบ่งออกเป็น 2 ได้แก่ บ้านใกล้วัดรัศมีไม่เกิน 1 กิโลเมตร และบ้านไกลวัดรัศมีเกินกว่า 1 กิโลเมตร